
Agnieszka Ogonowska
Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie
ORCID: 0000-0001-6469-9242

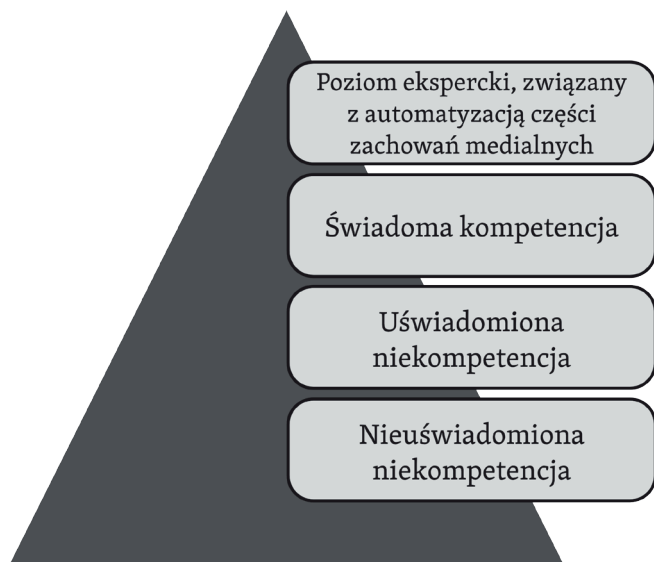
Typy eksperta: koegzystencja „starych” i „nowych” ekspertów we współczesnej sferze publicznej i przestrzeniach medialnych

Pierwodruk: „Kultura Współczesna” 2023, nr 2, s. 120–134.

Wprowadzenie

W dwudziestym wieku niezwykle dynamicznie rozwijały się różne typy ekspertów, powiązane z nimi modele komunikacji i relacji społecznych oraz typy kompetencji, do których się oni odnosili w przestrzeni społecznej. By stworzyć obiektywne ramy dla szacowania poziomu wyjściowego kompetencji klienta lub pacjenta¹ posługiwano się często, tak zwaną piramidą kompetencji. Przedstawia ono poglądowo poszczególne poziomy: od nieuświadomionej niekompetencji do poziomu eksperta. Ten ostatni znamionuje posiadanie mistrzowskiego poziomu umiejętności określonego typu, ewentualnie automatyzację pewnego typu zachowań. Przejście poszczególnych etapów „drabiny” ma charakter uznaniowy, często podlega certyfikacji, która kwalifikuje do wykonywania określonego zawodu lub specjalistycznych działań.

¹ Na potrzeby tworzenia programu warsztatów, treningów, form terapii lub coachingu dla konkretnego klienta.

Rysunek 1. Piramida kompetencji

Źródło: opracowanie na podst.: M. Brundrett, P. Silcock, *Achieving Competence, Success and Excellence in Teaching*, RoutledgeFalmer, London–New York 2002.

W epoce nowoczesnej i ponowoczesnej dochodzi zatem do legitymizacji ekspertów w ramach konkretnych struktur instytucjonalnych lokalnych i międzynarodowych, a jednocześnie od lat sześćdziesiątych dwudziestego wieku – dynamicznie rozwija się zjawisko eksperta sfigowanego. Jest ono często powiązane z ideą społeczeństwa symulacji i spektaklu oraz dynamicznym rozwojem konsumpcjonizmu w społeczeństwach Europy Zachodniej.

Ekspert dyrektywny i ekspert empatyczny

W okresie powojennym obserwuje się wzrost znaczenia psychologii i psychoanalizy we ówczesnym społeczeństwie amerykańskim², wyraźną psychologizację różnych kluczowych sfer życia³ oraz wzrost znaczenia kultury terapeutycznej w różnych obszarach życia społecznego. Popularność dyskursu

² Ph. Rieff, *The Triumph of the Therapeutic: Uses of Faith after Freud (with a new preface)*, University of Chicago Press, Chicago 1987.

³ O.J. Madsen, *Psychologisation and Critique in Modern-day Western Culture*, "Social and Personality Psychology Compass", 2014 nr 8/5, s. 193–200, DOI: 10.1111/spc3.12103. 18; O.J. Madsen, S. Brinkmann, 2011, *The Disappearance of Psychologisation?*, "Annual Review of Critical Psychology", nr 8, s. 179–199, <https://thedisourseunit.files.wordpress.com/2016/05/arcp8madsenbrinkmann.pdf> (14 września 2012).

terapeutycznego oraz powiązanej z nim ideologii samodoskonalenia się poprzez wzrost samoświadomości – był tłumaczony na różne sposoby. Terapeuta jako nowy typ eksperta, a nawet świeckiego kapłana miał zastępować religię oraz zaspakajać potrzeby duchowe, samorealizacja i dbałość o samopoczucie miały stanowić element ideologii konsumpcjonistycznej i istotny komponent kultury narcyzmu⁴, zaś dyskurs psychoterapeutyczny funkcjonować jako nowa forma ideologicznej władzy i kontroli w społeczeństwach liberalnych⁵.

Nie ulega wątpliwości, iż idea *talking cure* stworzona przez Zygmunta Freuda na początku dwudziestego wieku wyznaczyła fundament dla psychologicznego autorytaryzmu eksperta, który niczym sieć narzucał swoją interpretację na słowa i skojarzenia pacjenta⁶. Dzięki temu nadawał im postać spójnej narracji, choć dyrektywna interpretacja terapeuty zawsze była podporządkowana walce z: „jakąś” psychopatologią poprzez jej ujawnienie, a następnie wpisane w ramy „obiektywnej” diagnozy psychologicznej. „Podejrzliwa” interpretacja⁷ wypowiedzi pacjenta na zawsze stawiała go w roli nieuświadomionego obiektu poznania i analizy, która miała wyzwolić go z choroby poprzez proces żmudnej, wyczerpującej psychicznie i drenującej finansowo terapii.

Kontrakt terapeutyczny był jasny, przynajmniej co do obsadzonych „na sztywno” ról – tłumacza rzeczywistości psychicznej oraz tłumaczonego. Ekspert górował nie tylko wiedzą i zawodowym doświadczeniem nad pacjentem, ale miał wręcz absolutną władzę prokurowania wyroków, co do prognozowanych postępów leczenia, stopnia zaawansowania choroby oraz jej uwarunkowań. Władza jego dotyczyła także kwestii patriarchalnych: terapeuta jako przedstawiciel wyedukowanych mężczyzn, co najmniej z klasy średniej posiadał tym większą władzę nad pacjentem lub pacjentką, im bardziej dostrzegalne były różnice ich statusów społecznych, zarówno *in plus*, jak i *in minus*. Dochodził jeszcze „konflikt” płci oraz systematyczne obalanie kartezyjańskiego mitu o racjonalnej naturze człowieka. Psychoanaliza mogła coś ujawnić, ale jaki był status ujawnionego oraz rola uświadomionych treści w całościowym procesie leczenia – tego nikt do końca nie mógł określić obiektywnie, miarodajnie i konkretnie. Opracowanie tzw. studiów przypadków wpisane było w pewien paradoks: z jednej strony, ich jednostkowy charakter nie dawał możliwości budowania wiarygodnych naukowo modeli

⁴ Ch. Lash, *Kultura narcyzmu: amerykańskie życie w czasach malejących oczekiwań*, tłum. G. Ptaszek, A. Skrzypek, Wydawnictwo Akademickie Sedno Wydawca, Warszawa 2019.

⁵ M. Foucault, *Rządzenie sobą i innymi. Wykłady z Collège de France 1982–1983*, tłum. M. Herer, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2018.

⁶ P. Dybel, *Dialog i represja: antynomie psychoanalizy*, Polska Akademia Nauk: Instytut Filozofii i Socjologii, Warszawa 1995.

⁷ *Mistrzowie podejrzeń: afirmacja, negacja czy przewyciężenie?*, red. J. Guja, Wydawnictwo Libron, Kraków 2016.

o charakterze nomotetycznym, z drugiej – wszystkie diagnozy były ufundowane na jednym uniwersalnym modelu „psychopatologicznym”, i to z niego wyprowadzono też podwaliny samej psychoanalizy. „Chorzy” i ich symptomy stali się zatem podstawą do tworzenia normatywnego modelu życia i rozwoju psychicznego dla całej populacji.

Zakotwiczenie symptomu w traumach dzieciństwa, rzutowało na teraźniejszość i przyszłość, choć w inny sposób. O ile w perspektywie *presens* – obecność „problemu” była widoczna u pacjenta na poziomie zachowania i psychicznego cierpienia, o tyle przyszłość była jedną wielką niewiadomą. Pacjent raz już wpuszczony w kanał psychoanalitycznej terapii, bez pomocy specjalisty nie mógł liczyć na samoistną poprawę, ale nawet obecność psychoanalityka – nie dawała takiej gwarancji. Ekspert-terapeuta asystował w chorobie, choć niekoniecznie efektownie ją zwalczał, ale odpowiedzialność za ewentualne niepowodzenia leżała po stronie pacjenta, który nie współpracował należycie, „oporał”, bronił się przed narzuconą przez eksperta interpretacją. Odpowiedzialność za finalny efekt terapii była więc odwrotnie proporcjonalna do zakresu władzy nad całym tym procesem.

Władza eksperta nad pacjentem obejmowała więc trzy perspektywy czasowe, które wyznaczały mglisty horyzont dla poprawy jakości życia pacjenta, choć – jak zaznaczono wcześniej – działania terapeutycznie niekoniecznie służyły jego upodmiotowieniu. Dyrektywność tej terapii, widoczna na poziomie procesów diagnostyczno-terapeutycznych, ale i w samym „ułożeniu pacjenta”, także na „mitycznej” czy raczej symbolicznej kozetce – sprzyjała utrwaleniu zachowań regresyjnych oraz komplementarnej, choć asymetrycznej relacji między tym, który wie, a tym, który mu ufa i wierzy, często z braku innej alternatywnej metody leczenia. Poddanie się dyrektywnej, uprzedmiotowiającej władzy eksperta – wynikało więc w dużej mierze z bezradności oraz z mody na nową metodę leczenia.

Model ten (autorytarnego, dyrektywnego eksperta) został – na poziomie typu relacji (uczeń-mistrz) i formy komunikacji (ty mówisz – ja interpretuję) przeniesiony do przestrzeni medialnej, w mniej lub bardziej radykalnej formie. Ekspert może więc całkowicie zdominować dyskurs, stając się dyrektywnym przewodnikiem po rzeczywistości lub „jedynie” jej tłumaczem (kategorie Zygmunta Baumana)⁸. Freud wyznaczył także wzór kultury eksperckiej, która jawi się jako specyficzna gra podmiotów o nierównych statusach społecznych. Jej uczestnikami są osoby, o określonym *a priori* poziomie kompetencji i podmiotowości, który pozostaje praktycznie niezmienny, aż do końca trwania tej rozgrywki. Pacjent zawsze wychodzi z tej terapii pokonany, albo przez swoje symptomy, nieświadomione kompleksy i traumy

⁸ Z. Bauman, *Prawodawcy i tłumacze*, tłum. A. Ceynowa, J. Giebułtowski, Wydawnictwo Instytutu Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 1998.

(w przypadku nieudanej terapii), albo przez świadomość, że ich doświadczył, i że zawsze będzie w jakimś zakresie ich niewolnikiem. Ekspert wyznacza nie tylko warunki gry (kontrakt terapeutyczny), ale także narzuca dominujący dyskurs. Określa on ramy i sposób interpretacji wszystkich zachowań symbolicznych, które w ramach „lektury/interpretacji” podejrzliwej stają się także symptomatyczne. Nie ma tu przecież przypadkowych zachowań i słów, wszystko wynika z dynamiki aparatu psychicznego, a zwłaszcza jego nieświadomych podwalin, „emocjonalnych złogów” i wypartych kompleksów.

Na drodze tego „medialnego transferu”, model autorytatywny został także „uzupełniony” o teorię panoptyczną. Michel Foucault szczególnie uwypuklił represyjny charakter tego modelu stosunków społecznych. Bio-władza staje się odtąd podstawą nowoczesnego społeczeństwa powojennego, zdominowanego ideą postępu, racjonalizacji pracy, kontroli zapewniającej mechanizmy zbiorowego bezpieczeństwa, władzy korzystającej z coraz bardziej wyrafinowanych technik, obecnie cyfrowej, inwigilacji⁹. Panoptyczny mechanizm sprawowania kontroli zakotwiczony był, z jednej strony w psychoanalitycznej idei skopofilii oraz perwersyjnego wojeryzmu (jako formy parafilii), z drugiej – w idei totalitaryzmu. Władza ekspertów wynikała z ich funkcji zawodowych inwigilatorów przypisanych do aparatu państwa, a konkretnie do systemu penitencjarnego.

Idea kapilarnej władzy u Foucault znacznie skomplikowała transparenność systemu sprawowania (dystrybuowania, egzekwowania, podlegania) władzy. Metafora synopticonu, opisana przez Zygmunta Baumana¹⁰, odwróciła dodatkowo proporcję – nieliczni zaczęli być inwigilowani przez „licznych”, i to coraz częściej – zgodnie ze swoją wolą i wiedzą. Algorytmizacja danych i profilowanie użytkowników w odniesieniu do mediów sieciowych¹¹, stworzyła nową kategorię niewidocznych ekspertów – specjalistów, którzy – jako netokraci – stają się elementem rządów globalnych korporacji medialnych¹². W filmie dokumentalnym *Dylemat społeczny* (2020) ukazują oni kulisy swojej działalności oraz jej finalne skutki powiązane z nową formą kapitalizmu inwigilacyjnego. Inwigilacja wpisana zatem w ideały oświeceniowego państwa prawa oraz bezpieczeństwa narodowego – stała się obecnie, i to już w całkiem jawnej formie – narzędziem globalnej, cyfrowej kontroli społecznej, której

⁹ M. Foucault, *Nadzorować i karać. Narodziny więzienia*, tłum. T. Komendant, Wydawnictwo Aletheia, Warszawa 1998; M. Foucault, *Narodziny biopolityki. Wykłady z College de France 1978/1979*, tłum. K.M. Jaksender, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011.

¹⁰ Z. Bauman, *Globalizacja. I co z tego dla ludzi wynika*, tłum. E. Klekot, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2000.

¹¹ J. Kreft, *Władza algorytmów: u źródeł potęgi Google i Facebooka*. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2019.

¹² A. Bard, J. Söderqvist, *Netokracja. Nowa elita władzy i życie po kapitalizmie*, tłum. P. Cypriański, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2006.

doświadczamy, choć nie zawsze jesteśmy świadomi skali tego wpływu¹³. Uprzedmiotowienie użytkownika mediów następuje już na poziomie dostarczania treści – w mediach tradycyjnych w oparciu o gate-keeperów, w nowych mediach – o zjawisko *echo-chamber* i „baniek filtrujących”. Dywersyfikacja informacji staje się jedynie mistyfikacją, interaktywność – interpasynonością, gdyż reakcje odbiorcy i jego zachowania są programowane przez ekspertów od psychologii, IT czy badań nowoplemiennych zachowań sieciowych¹⁴.

Niejako w opozycji do modelu eksperta autorytarnego, dyrektywnego, na terenie psychologii humanistycznej w drugiej połowie lat pięćdziesiątych dwudziestego wieku pojawił się model eksperta empatycznego, współodczuwającego, partnerskiego. Jego działania oparte na komunikacji symetrycznej, i w odniesieniu do personalistycznej idei dialogu, służą samorealizacji człowieka. Ten ostatni nie jest już pacjentem, ale otrzymuje status klienta. Idea samorealizacji najdobitniej wybrzmiała w ramach tzw. psychologii humanistycznej, opisywanej jako trzeci siła w psychologii (Carl Rogers, Rollo May, Abraham Maslow), która akcentowała rolę podmiotowego, autonomicznego „ja”¹⁵. Rozwój kultury obrazu i społeczeństwa konsumpcyjnego od lat sześćdziesiątych dwudziestego wieku, głównie w USA oraz krajach Europy Zachodniej – doprowadziły jednak do przesunięcia akcentów – z głębi, tzn. świadomości i autorefleksyjności na powierzchnię, czyli na „to, co widoczne”.

Ten nowy model partnerskiej współpracy wpłynął z pewnością na wiele współczesnych typów coachingu oraz tutoringów oraz na formy promowanej w mediach kultury eksperckiej, gdzie ekspert jest jednym z uczestników forum wymiany poglądów, myśli i idei. Jego status jest wtedy przejęty lub przypisany do nowej roli w medialnym show oraz sfunkcjonalizowany do założeń programu. Jeśli jest dyrektywny, to jedynie po to, by strukturyzować przebieg rozmowy, regulować jej dynamikę oraz dyscyplinować rozmówców. Pilnować, by „trzymali się tematu” lub „nie wchodzili sobie w paradę”. A nie po to, by narzucać dominującą interpretację dla wypowiedzi jego uczestników. Ekspert empatyczny zwykle pojawia się w kontekście kompetencji miękkich, związanych z komunikacją lub interakcją społeczną, a także – w ramach dyskusji na forum – problemów związanych z pop-psychologią, socjologią życia codziennego, zdrowym trybem życia. Często jego „wystąpienia”, np. w przestrzeni medialnej (telewizja śniadaniowa, modowa) są powiązane z nowym typem kultury terapeutycznej, która bazuje na idei

¹³ S. Zuboff, *Wiek kapitalizmu inwigilacji: walka o przyszłość ludzkości na nowej granicy władzy*, tłum. A. Unterschuetz, Zysk i S-ka, Poznań 2020.

¹⁴ M. Maffesoli, *Czas plemion: schyłek indywidualizmu w społeczeństwach ponowoczesnych*, tłum. M. Bucholz, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.

¹⁵ M. Kahn, *Miedzy terapeutą a klientem. Nowa relacja*, tłum. M. Zagrodzki, Wydawnictwo Zielone Drzewo, Warszawa 2020.

aktywizmu, *self-made-man*, indywidualizmu oraz narracjach transformacyjnych¹⁶. Stały się one szczególnie popularne w dobie ponowoczesności. Samorealizacja nie jest jednak efektem samodzielnego wyboru, ale wyborem z pośród wielu alternatyw i „gotowych” propozycji z supermarketu popkultury. Część z nich wpisuje się w design ciała i cielesności – diety, moda, treningi.

Narodziny eksperta (s)fingowanego

Strategia działania ekspertów – w dużym stopniu – jest pokłosiem przyjętej definicji samej „roli eksperta”, jego funkcji w ramach struktury programu/rzeczywistości konkretnego medium, czy miejsca/statusu w strukturze korporacji medialnej. Społeczeństwo spektaklu wymaga kreacji ekspertów, którzy mają lub mogą być widoczni w ramach przestrzeni medialnej jako aktorzy widowiska. Z kolei, idea społeczeństwa inwigilacji określa, w jakim stopniu mają oni pozostać niewidoczni i anonimowi. Aby uwiarygodnić oba te mechanizmy, związane jednak z pewną formą społecznej manipulacji i grą pozorów, tworzy się także „enklawy”, „farmy” ekspertów do wynajęcia. Dochodzi do ich gettoizacji (o czym pisał w kontekście symulacji Jean Baudrillard)¹⁷ oraz jawnej monetyzacji ich kompetencji. Think-tank’i, programy specjalistyczne, webinaria, kanały tematyczne, instytuty badawcze, firmy consultingowe *online* i *offline* to przykłady takich enklaw, które cechują się widocznością społeczną i względną dostępnością. Ich oferta ma charakter komercyjny lub służy promocji ideologii związanej z określoną grupą interesu. W wersji agresywno-cynicznej, wykorzystują metody naukowe do legitymizowania racji podmiotów politycznych i komercyjnych, którym służą; w wariantcie łagodno-cynicznym, służą, choć nie tak ostentacyjnie. Społeczne przyzwolenie na tego typu praktyki wynika także z akceptacji alternatywnych systemów kształcenia (np. edukacji prywatnej), w których obowiązuje model klientystyczny oraz ideologia demokratyzacji wiedzy. Dochodzi formalnie do legitymizacji uprawnień absolwentów placówek świadczących usługi edukacyjne, niezależnie od rzeczywistej ich jakości oraz poziomu rzeczywistej wiedzy absolwentów.

W tych nowych strategiach kreowania eksperta pojawiają się pytania dotyczące koniecznych kryteriów poświadczających jego status. Czy ekspert wnosi jakieś zasoby, czy dopiero wtórnie jest kreowany na eksperta poprzez udział w medialnym spektaklu?

¹⁶ M. Lisowska-Magdziarz, *Feniksy, łabędzie, motyle: media i kultura transformacji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2012.

¹⁷ J. Baudrillard, *Precesja Symulaków*, [w:] *Postmodernizm: Antologia przekładów*, red. R. Nycz, Wydawnictwo Baran i Suszczyński, Kraków 1996; J. Baudrillard, *Symulakry i symulacja*, tłum. K. Królak, Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2005.

O ile idea *talking cure* była oparta na uznaniu wagi autorytetu merytorycznego (Freud i jego współpracownicy mieli wszak formalne wykształcenie medyczne), o tyle – w epoce ponowoczesności, której ramy rozciągają się od lat sześćdziesiątych dwudziestego wieku do współczesności – pojawiły się alternatywne modele post-ekspertkie względem „tradycyjnie” rozumianego autorytetu. Wynikało to z jednej strony z doświadczeń historycznych, z drugiej – dynamicznych przemian technologicznych i społecznych.

Kryzys autorytetu, który dotknął społeczeństwa europejskie po drugiej wojnie światowej z pewnością przyczynił się do wzrostu podejrzliwości mas wobec ludzi wyedukowanych, tzw. elit¹⁸, którym przypisywano wcześniej status „oświeceniowych” wyzwolicieli. Uważano, że merytokraci efektywnie przyczyniali się do odczarowania świat i wyprowadzania tzw. reszty społeczeństwa z zabobonu i magii na tory „prawdy” objawionej. Holocaust i zbrodnie popełnione na ludzkości w czasie drugiej wojny światowej całkowicie obaliły tę wizję, wiarę w solidarność społeczną gatunku ludzkiego, siłę sprawczą empatii i wrażliwości społecznej opartych na autorytecie nauki i uczonych. Wiara, że nigdy nie dojdzie do powtórzenia tego aktu zbrodniczej transgresji i moralnej regresji zarazem, okazało się płonna w kontekście doświadczeń zarówno wczesnopowojennych, jak i w kontekście dwudziestego pierwszego wieku.

W wyniku analizy przyczyn i skutków kryzysu humanitarnego i humanistycznego, po drugiej wojnie światowej, przynajmniej zakwestionowano ideę wyzwolenia, np. moralnego poprzez wiedzę i poprzez sam rozwój nauki. Pojawiły się także problemy ideologicznego i politycznego zaangażowania autorytetów naukowych w promowaniu interesu danej partii, legitymizowania jej – często wątpliwych etycznie działań, także w ramach samej nauki (np. promowanie eugeniki pod szyldem ochrony czystości ras i zdrowia publicznego). Autorytet merytoryczny ekspertów nie stanowił odtąd gwarancji dla strony moralnej i etycznej ich działań.

Ujawnił się także problem ideologizacji nauki oraz sponsorowania ekspertów, który stali się rzecznikami konkretnych grup interesu. Michel Mafesoli pisze o tych procesach jednoznacznie krytycznie, także w powiązaniu z mediami, konformizmem intelektualnym oraz „produkcją wiedzy”:

Intelektualista zmienił swój status z mistrza-myśliciela na status „eksperta”. Oto, jak wysokie mamy o nim mniemanie: poszedł na cudzy garnuszek. Polityk jest powszechnie lekceważony. A jeśli nie podejrzewa się go o korupcję, jest postrzegany jako dziwacznie gestykulujący i mówiący aktorzyzna, który budzi jedynie litość. Skądinąd jego podstawowe zajęcie to produkowanie się w rozmaitych

¹⁸ Z. Bauman, *Hasło: Elita*, [w:] *Wielka Encyklopedia Powszechna* (t. 3), Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1964, s. 402–403.

mediach, stawianie na pierwszym miejscu „komunikacji” i udział w mdłych talk shows! Oto, jaki poziom osiągnęli przedstawiciele dobra publicznego! Jeśli chodzi o dziennikarzy, to – niestety – wystarcza im obnażanie wszechogarniającego niedołęstwa. Są oni pozbawieni subiektywizmu i obiektywizmu, jak zauważył już filozof Gyorgy Lucacs, a ich główną troską jest sprawianie, żeby debata publiczna stała się – we wszystkich znaczeniach tego terminu – znośna. (...). Życie składa się z destrukcji i konstrukcji. Myśl także nie wymyka się temu prawu. W ten sposób powinno się udowodnić pustkę analiz prowadzonych przez niektórych „ekspertów”. Z góry wiadomo, co chcą oni powiedzieć, a ich przygnębiający konformizm idzie z brakiem wiedzy na temat tego, czym jest egzystencja w jej codziennym wymiarze¹⁹.

Kryzysy: demograficzny, migracyjny i klimatyczny, a zarazem spektakularny rozwój niektórych dziedzin nauki – ukazał niewydolność systemu edukacji formalnej, polityki społecznej, na poziomie europejskim i globalnym. Oświeceniowy ideał eksperta, który pełni rolę pośrednika między światem idei a ludem, odkrywa prawdę i przyczynia się poprzez swoją pracę do poprawy życia ludzkości – idealistycznym mitem wpisanym jedynie formalnie w etos pracy naukowej²⁰. W kontekście edukacji formalnej pojawiają się także głosy krytykujące instytucje szkoły i uniwersytetu. Zdaniem krytyków, nie przystają one do wymogów ponowoczesności (idea skansenu wiedzy); wskazuje się w tym kontekście na rozdźwięk między nimi a życiem jako takim²¹.

W dwudziestym pierwszym wieku zaczęto na nowo lansować ideę prymatu doświadczenia, przeżycia i afektu (por. pedagogika przeżyć Wernera Michla)²² oraz model szkoły sytuowanej bliżej praktyki życia codziennego. Idea tworzenia wiedzy społecznie użytecznej zostaje wpisana w program współczesnego uniwersytetu. W tradycyjnej, jeszcze nowoczesnej formie kształcił on określony styl myślenia oraz lansował wzór osobowy humanisty; obecnie – kompetencje określonego, coraz bardziej specjalistycznego typu – przez co zbliża się do modelu wyższej szkoły zawodowej lub przedsiębiorstwa i kultury korporacyjnej²³. Rozwój szkolnictwa prywatnego umocnił

¹⁹ M. Maffesoli, *Rytm życia: wariacje na temat świata wyobraźni ponowoczesnej*, tłum. A. Karpowicz, Zakład Wydawniczy Nomos, Kraków 2012, s. 7–8.

²⁰ J.P. Diggins, *Iluzje pragmatyzmu: modernizm oraz kryzys poznania i autorytetu*, tłum. M. Filipczuk, Łośgraf Oficyna Wydawnicza, Warszawa 2010.

²¹ M. Maffesoli, dz. cyt. 2012.

²² W. Michl, *Pedagogika przeżyć*, tłum. D. Kozieł, Wydawnictwo WAM, Kraków 2011.

²³ *Idea uniwersytetu. Reaktywacja*, red. P. Sztomka, K. Matuszek, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2015; D. Hejwosz, *Edukacja uniwersytecka i kreowanie elit społecznych*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2010.

mechanizmy rynkowe w odniesieniu do procesu edukacji²⁴. Ekspert sfingowany jest zatem współcześnie efektem działania dwóch procesów: symulacji medialnej opisanej m.in. przez Jeana Baudrillarda i Guy Deborda (społeczeństwo spektaklu) oraz szkolnictwa prywatnego jako przedsiębiorstwa. Media i uczelnie prywatne – jako posttradycyjne instytucje edukacyjne – legitymizują zatem status ekspertów nowego typu.

Ekspert transformacyjny, czyli akuszer zmiany

Zmiana jest kluczową kategorią wszelkich opowieści transformacyjnych²⁵, jak również projektów emancypacyjnych nawiązujących do idei samorealizacji oraz pośrednio do założeń psychologii humanistycznej. Prymat widoczności medialnej przekierowuje jednak uwagę na kwestie cielesne, które mają potencjał spektakularny oraz mogą stanowić fantazmatyczną protezę dla rzekomych zmian mentalnych. Modyfikacje ciała i cielesności funkcjonują jako emanacje głębszych zmian psychologicznych, które wpisane są w projekt świadomego zarządzania własnym wizerunkiem w mediach. Transgresja we współczesnej cyberkulturze ma zatem wymiar publiczny, somatyczny, biologiczny, podporządkowany logice i ekonomii medialnego spektaklu, pop-psychologii oraz (quasi)specjalistycznej wiedzy z zakresu kreowania wizerunku i PR. Działania te, „utowarowienie self” zbiegły się z rozwojem społeczeństwa konsumpcyjnego i jego pierwszymi krytykami (np. prace Guya Deborda czy Jeana Baudrillarda z lat sześćdziesiątych dwudziestego wieku)²⁶ Z kolei zmiana ideologii samorealizacji, z głębi na powierzchnię związana była z przesunięciem granic²⁷ i postępującą postmodernizacją życia społecznego. Badacz tej problematyki, Dominic Strinati pisze:

²⁴ D. Hejwosz-Gromkowska, *Oszukiwanie w przestrzeni akademickiej: o sukcesie przedsiębiorstw sprzedających prace dyplomowe i porażce świata akademickiego*, [w:] *Sukces jako zjawisko edukacyjne*, red. I. Humeniuk, I. Paszenda, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2017, s. 113–128, vol. 1.

²⁵ M. Lisowska-Magdziarz, dz. cyt.

²⁶ A. Ogonowska, *Społeczeństwo spektaklu: prekursorzy i ich współczesne dziedzictwo intelektualne*, Przyszłość: Świat-Europa-Polska, vol. 1, s. 14–26. Komitet Prognoz „Polska 2000 Plus” 2012, <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-bc2dfa44-70d8-4c0c-b6db-a840f340511d> (6.2.2023); A. Ogonowska, *Twórcze metafory medialne: Baudrillard, McLuhan, Goffman*, Universitas, Kraków 2010.

²⁷ To przesunięcie granic jest związane z różnymi aktami transgresji: między sferą publiczną a prywatną, między świadomością a nieświadomością, między ciałem a technologią, między sferą sacrum a profanum, między „płciami” biologicznymi i kulturowymi, etc.

[W] świecie post-modernistycznym wygląd zewnętrzny i styl stają się najważniejsze i wywołują zjawisko ideologii projektantów. Albo, jak to ujmuje Harvey: <<obrazy dominują nad narracją>> (1989, s. 347–348). Twierdzi się, że w coraz większym zakresie konsumujemy obrazy i znaki dla nich samych aniżeli ze względu na ich użyteczność albo dla głębszych wartości, które mogą symbolizować. Konsumujemy obrazy i znaki właśnie dlatego, że są obrazami i znakami, nie zważając na ich użyteczność i wartość. Jest to oczywiste w samej kulturze popularnej, gdzie wygląd zewnętrzny i styl – to, jak rzeczy wyglądają – oraz zabawa i żart dominują nad treścią i znaczeniem²⁸.

Wizerunek staje się synonimem „ja” (często według zasady *pars pro toto*), a zatem zmiany dokonane na cielesności stanowią zapowiedź lub widomy wskaźnik (rzekomych lub pozornych) głębszych metamorfoz obejmujących sferę ego.

Kontrola ego najpełniej wyraża się w kulturze diet i treningów. Samodyscyplinowanie ciała postrzegane jest jako wyraz siły charakteru, zaś problemy emocjonalne oraz relacyjne – w dyskursie psychodynamicznym – związane z zaburzeniami odżywiania o charakterze psychicznym²⁹, zaś w poststrukturalistycznym z problematyką biowładzy³⁰ i przemocą ikoniczną³¹. Jeszcze w osiemnastym wieku – jak konstatuje Susan Sontag – „Zarówno ubranie (zewnętrzny wystrój ciała), jak i choroba (rodzaj wystroju wewnętrznego) stały się wyznacznikami nowego stosunku do własnego <<ja>>”³². Ciało więc – zgodnie z modelem kartezjańskim – staje się obiektem obcym wobec ‘ja’, a zarazem wyrażającym jego pragnienia, kompleksy i postawy. Jednostki dokonują autoprezentacji dobrowolnie lub są do tego zmuszane (targi niewolników, sutenerzy, współcześnie – przez część pracodawców, jurorów w konkursach piękności, „akuszerów i dyktatorów” zmiany w medialnych narracjach transformacyjnych). Pojawia się presja bezpośrednia lub wyimaginowana, gdyż aktorzy społeczni tworzą wyobrażenia, co do wymagań związanych z daną rolą i pozycją społeczną.

Ekspert transformacyjny to ekspert-specjalista, który koncentruje się w swoich działaniach na określonym typie kompetencji. Pola dla jego aktywności wyznaczają ramy kompetencji, katalogi kompetencji i piramidy

²⁸ D. Strinati, *Wprowadzenie do kultury popularnej*, tłum. W. J. Burszta, Zysk i S-ka, Poznań 1998, s. 24.

²⁹ B. Józefik, *Kultura, ciało, (nie)jedzenie, terapia. Perspektywa narracyjno-konstrukcyjno-nistyczna w zaburzeniach odżywiania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2014.

³⁰ M. Foucault, *Nadzorować i karać...*, dz. cyt.

³¹ A. Ogonowska, *Twórcze metafory medialne...*, dz. cyt.

³² S. Sontag, *Widok cudzego cierpienia*, tłum. S. Królak, Wydawnictwo Karakter, Kraków 2010, s. 29.

kompetencji. Stwarzają one wrażenie profesjonalności jego działań oraz możliwości efektywnego pomiaru przyrostu wiedzy czy umiejętności *postfactum*. Jego styl komunikacji i pracy może wpisywać się w dwa wcześniej opisane modele – autorytatywny lub empatyczny. Nacisk jest postawiony na rozwój umiejętności, kompetencji i wiedzy określonego rodzaju, w powiązaniu z określonym sektorem życia społecznego, rozwoju osobistego lub kariery/pracy zawodowej.

Prymat nowych mediów społecznościowych przyczynił się do rozwoju nowego typu eksperta. Może on przyjmować styl komunikacji charakterystyczny dla opisanych wcześniej trzech typów: dyrektywnego, empatycznego i transformacyjnego. Buduje on swój kapitał afektywny w mediach, a finansowy poza mediami na bazie kompetencji ukształtowanych, często poza formalnym systemem edukacji. To jego zaangażowanie i doświadczenie w odniesieniu do sfery nowych mediów, technologii IT czy cyberkultury czyni z niego netokratę, i to wokół jego osoby jako modelu amatora toczą się dyskusje i spory między rzecznikami tradycyjnego i posttradycyjnego układu kultury. Poglądowo ten spór przedstawia film pt. „Prawda według Wikipedii” (2008), w którym wypowiadają swoje racje obie strony tego sporu, w tym Andrew Keen³³. W działaniach eksperta nowomediального liczą się także, obok często specjalistycznych kompetencji „twardych”, takie, które sprawdzają się w nowych środowiskach *online*. Między innymi: umiejętność tworzenia atrakcyjnych narracji autofikcyjnych w oparciu o istniejące popularne schematy kulturowe, czy umiejętności efektywnej autoprezentacji/autopromocji w mediach.

Wnioski końcowe

Mediatyzacja procesów komunikacji i interakcji osłabiła lub nawet uniemożliwiła rzetelne zweryfikowanie kompetencji danego eksperta, a tym bardziej rzeczywistego poziomu jego autorytetu merytorycznego czy moralnego. W ramach paradygmatu komunikacji masowej (por. Tabela nr 1) to nadawcy medialny decydowali, kto pełni rolę gate-keepera oraz eksperta medialnego. Korzystali z ekspertów rzeczywistych „zastanych”, np. uczonych-akademików, gwiazd związanych z przemysłem kreatywnym, np. gwiazdy kina, estrady, czy telewizji, (zjawisko przeniesienia autorytetów) lub też z pomocy autorytetów sfingowanych. W tym paradygmacie komunikacji masowej mieści się także typologia ekspertów zaproponowana przez Joannę Kurczewską.

³³ A. Keen, *Kult amatora: jak internet niszczy kulturę*, tłum. M. Bernatowicz, K. Topolska-Ghariani, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2007.

Badaczka uwzględniła trzy typy ekspertów. Są to: informator pośrednik, tłumacz i sternik³⁴.

W ramach komunikacji sieciowej oraz prymatu mediów społecznościowych – istotną rolę pełnią natomiast eksperci sfingowani przez media, eksperci zastani sfingowani (na przykład wypromowani przez uniwersytety prywatne- przedsiębiorstwa usług edukacyjnych) oraz influencerzy w mediach społecznościowych, których rzeczywisty poziom kompetencji jest „płynny”, niemożliwy do oszacowania.

Tabela 1. Typ komunikacji, paradygmatów i źródła wpływu informacyjnego

Typ komunikacji	Komunikacja bezpośrednia	Komunikacja masowa	Komunikacja sieciowa
Podmioty i mechanizmy, które wpływają na opinię	Bezpośredni liderzy opinii, eksperci, autorytety merytoryczne i moralno-etyczne;	Media masowe: medialni liderzy opinii, w tym eksperci merytokraci; gate-keeperzy; Przemysły kreatywne, np. aktorzy, muzycy: gwiazdy i idole popkultury	Media społecznościowe: Algorytmy, zjawisko <i>echo chambers</i> , bańki filtrujące, influencerzy Media masowe: celebryci, eksperci desygnowani, eksperci nowego typu, w tym netokraci, eksperci sfingowani (fasadowi)

Opracowanie własne.

Warto również zauważyć, iż z poszczególnymi typami ekspertów wiążą się specyficzne style komunikacji, kompetencji oraz typy władzy oraz sposoby ich manifestowania (porównaj: Tabela 2).

³⁴ J. Kurczewska, *Technokraci i ich świat społeczny*, Wydawnictwo Instytutu Filozofii i Socjologii PAN, Warszawa 1997, s. 249–255.

Tabela 2. Typologia ekspertów: wybrane kryteria i kluczowe atrybuty

Typ kryterium	Typ eksperta	Opozycyjny typ eksperta	Główne cechy
Styl komunikacji, relacje władzy	Ekspert autorytarny	Ekspert empatyczny	Komunikacja dyrektywna, asymetryczna <i>versus</i> komunikacja dialogiczna, partnerska
Podstawa statusu eksperta – typ wiedzy	Ekspert merytoryczny	Netokrata/ technokrata	Wiedza specjalistyczna <i>versus</i> związana z nowymi mediami na różnym poziomie i różnego typu
Podstawa statusu eksperta – źródło nadania	Ekspert desygnowany przez grupę	Ekspert desygnowany przez instytucje	Autentyczne kompetencje, wiedza umiejętności uznane przez grupę za ważne stają się podstawą desygnowania vs podstawą desygnowania może być lojalność wobec decydentów politycznych, a nie rzeczywiste kompetencje osoby
Związek statusu eksperta z mediami	Ekspert wykreowany poza mediami (typ eksperta sfingowanego)	Ekspert wykreowany przez media (typ eksperta sfingowanego)	Status eksperta zdobyty poza mediami <i>versus</i> status eksperta zdobyty dzięki widoczności medialnej

Opracowanie własne.

Trzeba również zaznaczyć, iż poszczególne typy zostały zestawione w Tabeli numer 2 dychotomiczne względem opozycyjnych cech (porównaj: typ kryterium). W praktyce życia codziennego wchodzą one także w związki pomiędzy poszczególnymi kryteriami, tworząc tzw. kategorie mieszane. Dla przykładu, ekspert autorytarny może być jednocześnie merytoryczny i desygnowany przez instytucje, a empatyczny może być wykreowany przez media.

Niezależnie jednak od faktu, że obserwujemy koegzystencję nowych i starych ekspertów we współczesnej sferze publicznej i medialnej, to w rzeczywistości ich dyskursy i formy autoprezentacji się dynamicznie przenikają w kulturze remiksu i konwergencji. Dla odbiorcy nowego typu, np. młodego dorosłego przestaje mieć znaczenie, czy ich wiedza jest rzetelna, a ekspertyza wiarygodna. Ekspert staje się aktorem społecznym, który pełni lub odgrywa swoją rolę eksperta, podobnie jak i inni uczestnicy poszczególnych medialnych spektakli. Zaś odbiorcy i użytkownicy mediów mają relatywnie wysokie poczucie tzw. odporności własnej na media, tzn. są przekonani, że posiadają

wystarczającą wiedzę i umiejętności, aby kompetentnie i krytycznie poruszać się w przestrzeniach nowomiedialnych³⁵. Jest to sytuacja paradoksalna, ale prawdziwa. Zmienia ona oblicze nie tylko współczesnej mediasfery, ale także pozwala krytycznie spojrzeć na dostępne formy edukacji, w tym te bezpośrednio dotyczące kompetencji medialnych i cyfrowych 4.0.

Bibliografia

- Adorno Theodor W., *Kulturkritik und Gesellschaft*, [w:] *Prismen*, Kulturkritik und Gesellschaft, Frankfurt am Main–Munich 1963.
- Arendt Hannah, *Kondycja ludzka*, tłum. A. Łagodzka, Wydawnictwo Aletheia, Warszawa 2020.
- Bard Alexander, Söderqvist Jan, *Netokracja. Nowa elita władzy i życie po kapitalizmie*, tłum. P. Cypriański, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2006.
- Baudrillard Jean, *Precesja symulaków*, tłum. T. Komendant, [w:] *Postmodernizm. Antologia przekładów*, red. R. Nycz, Wydawnictwo Baran i Suszczyński, Kraków 1996.
- Baudrillard Jean, *Symulakry i symulacja*, tłum. S. Królak, Wydawnictwo Sic!, Warszawa 2005.
- Bauman Zygmunt, *Elita*, [w:] *Wielka encyklopedia powszechna*, t. 3, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1964.
- Bauman Zygmunt, *Globalizacja. I co z tego dla ludzi wynika*, tłum. E. Klekot, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2000.
- Bauman Zygmunt, *Prawodawcy i tłumacze*, tłum. A. Ceynowa, J. Giebułtowski, Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa 1998.
- Boorstin Daniel. J., *The Image: A Guide to Pseudo-Events in America*, Harper Colophon Books, New York–Boston 1964.
- Czermińska Małgorzata, *Autobiograficzny trójkąt: świadectwo, wyznanie, wyzwanie*, Universitas, Kraków 2020.
- Debord Guy, *Spółczesność spektaklu oraz Rozważania o społeczeństwie spektaklu*, tłum. M. Kwaterko, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 2006.
- Diggins John P., *Iluzje pragmatyzmu: modernizm oraz kryzys poznania i autorytetu*, tłum. M. Filipczuk, Oficyna Wydawnicza Łośgraf, Warszawa 2010.
- Dybel Piotr, *Dialog i represja: antynomie psychoanalizy Zygmunta Freuda*, Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa 1995.
- Florida Richard, *Narodziny klasy kreatywnej oraz jej wpływ na przeobrażenia w charakterze pracy, wypoczynku, społeczeństwa i życia codziennego*, tłum. T. Krzyżanowski, M. Penkala, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa 2010.
- Foucault Michel, *Nadzorować i karać. Narodziny więzienia*, tłum. T. Komendant, Wydawnictwo Aletheia, Warszawa 1998.

³⁵ Wniosek na podstawie badań: *Nowe kompetencje medialne, cyfrowe, informatyczne i informacyjne w epoce postprawdy oraz sfingowanych informacji. Młodzi dorośli (18-24 r.ż.) i adolescenci (15-18 r.ż.) w Polsce i za granicą*. Fundusz Badawczy Dyscyplin, UP w Krakowie. Nr projektu: WPBU/2022/04/00047.

- Foucault Michel, *Rządzenie sobą i innymi. Wykłady z Collège de France 1982–1983*, tłum. M. Herer, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2018.
- Gajewski Krzysztof, *Tryumf amatora. O społecznościowych praktykach tekstualnych w świecie mediów elektronicznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2020.
- Goćkowski Janusz, *Autorytet*, W: *Encyklopedia socjologii*, red. Z. Bokszański, A. Kojder, t. 1: A-J (s. 48–50), Oficyna Naukowa, Warszawa 1998.
- Godzic Wiesław, *Znani z tego, że są znani. Celebryci w kulturze tabloidów*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2007.
- Hejwosz Dorota, *Edukacja uniwersytecka i kreowanie elit społecznych*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2010.
- Hejwosz-Gromkowska Dorota, *Oszukiwanie w przestrzeni akademickiej: o sukcesie „przedsiębiorstw” sprzedających prace dyplomowe i porażce świata akademickiego*, [w:] *Sukces jako zjawisko edukacyjne*, t. 1, red. M. Humeniuk, I. Paszenda, W. Żłobicki, Wydawnictwo UWr, Wrocław 2017.
- Idea uniwersytetu. Reaktywacja*, red. P. Sztompka, K. Matuszek, Wydawnictwo UJ, Kraków 2015.
- Józefik Barbara, *Kultura, ciało, (nie)jedzenie. Terapia. Perspektywa narracyjno-konstrukcjonistyczna w zaburzeniach odżywiania*, Wydawnictwo UJ, Kraków 2014.
- Kahn Michael, *Między terapeutą a klientem. Nowa relacja*, tłum. M. Zagrodzki, Wydawnictwo Zielone Drzewo, Warszawa 2020.
- Keen Andrew, *Kult amatora: jak internet niszczy kulturę*, tłum. M. Bernatowicz, K. Topolska-Ghariani, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2007.
- Kreft Jakub, *Władza algorytmów: u źródeł potęgi Google i Facebooka*, Wydawnictwo UJ, Kraków 2019.
- Kurczewska Joanna, *Technokraci i ich świat społeczny*, Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa 1997.
- Lasch Christopher, *Kultura narcyzmu: amerykańskie życie w czasach malejących oczekiwań*, tłum. G. Ptaszek, A. Skrzypek, Wydawnictwo Akademickie Sedno, Warszawa 2019.
- Lejeune Philippe, *Wariacje na temat pewnego paktu. O autobiografii*, tłum. W. Grajewski, Universitas, Kraków 2001.
- Lisowska-Magdziarz Małgorzata, *Feniksy, łabędzie, motyle: media i kultura transformacji*, Wydawnictwo UJ, Kraków 2012.
- Madsen Ole J., *Psychologisation and critique in modern-day Western culture*, „Social and Personality Psychology Compass” 2014, t. 8, nr 5.
- Maffesoli Michel, *Czas plemion: schyłek indywidualizmu w społeczeństwach ponowoczesnych*, tłum. M. Bucholc, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008.
- Maffesoli Michel, *Rytm życia: wariacje na temat świata wyobraźni ponowoczesnej*, tłum. A. Karpowicz, Zakład Wydawniczy Nomos, Kraków 2012.
- Michl Winfried, *Pedagogika przeżyć*, tłum. D. Kozieł, Wydawnictwo W.A.M., Kraków 2011.
- Ogonowska Agnieszka, *Od intrygi i spisku do zagrożeń hybrydowych. Nowe kompetencje i edukacja medialna w cyberkulturze 3.0*, „Studia de Cultura” 2022, t. 14, nr 1.

- Ogonowska Agnieszka, *Spółeczeństwo spektaklu: prekursorzy i ich współczesne dziedzictwo intelektualne*, „Przyszłość: Świat – Europa – Polska” 2012, nr 1.
- Rieff Philip, *The Triumph of the Therapeutic: Uses of Faith after Freud*, University of Chicago Press, Chicago 1987.
- Sontag Susan, *Widok cudzego cierpienia*, tłum. S. Królak, Wydawnictwo Karakter, Warszawa 2010.
- Strinati Dominic, *Wprowadzenie do kultury popularnej*, tłum. W.J. Burszta, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 1998.
- Sztompka Piotr, *Socjologia: analiza społeczeństwa*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2012.
- Sztompka Piotr, *Zaufanie: fundament społeczeństwa*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2007.
- Trempała Jan, *Psychologia rozwoju człowieka, podręcznik akademicki*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011.
- Weber Max, *Szkice z socjologii religii*, tłum. J. Prokopiuk, H. Wandowski, Wydawnictwo Książka i Wiedza, Warszawa 1984.
- Zuboff Shoshama, *Wiek kapitalizmu inwigilacji: walka o przyszłość ludzkości na nowej granicy władzy*, tłum. A. Unterschuetz, Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 2020.

Filmografia

- Dylemat społeczny* (2020), reż. J. Orłowsky.
- Prawda według Wikipedii* (2008), reż. Jsbrand van Veelen.

Streszczenie:

Celem artykułu jest ukazanie głównych typów ekspertów, którzy zdominowali współczesną sferę publiczną i medialną. Przedmiotem analizy będą takie ich ujęcia modelowe, jak: ekspert dyrektywny i ekspert empatyczny, ekspert sfingowany przez media i współczesny system edukacyjny (dwa typy), ekspert transformacyjny, tak zwany „akuszer zmiany”. Charakterystyce poszczególnych ujęć modelowych towarzyszą opisy mechanizmów kulturowych i społecznych, które przyczyniły się do ich „utrwalenia” we współczesnej przestrzeni medialnej. Pojęcie eksperta zostało również skonfrontowane z takimi terminami, jak: autorytet (merytoryczny i moralny), zaufanie społeczne, kompetencja czy amator. Opis poszczególnych typów ekspertów będzie prowadzony w ramie meta-dyskursu psychologicznego, który zdominował wiele sfer współczesnej pop-kultury medialnej, język ofert treningowych, warsztatowych wpisanych w ideę samorealizacji i transformacji oraz poradnictwo pseudo-specjalistyczne w mediach.

Expert types: the coexistence of „old” and „new” experts in the contemporary public sphere and media spaces

Abstract:

The aim of the article is to show the main types of experts who dominate the contemporary public and media sphere. The subject of the analysis will be such model approaches as: directive expert and empathic expert, expert faked by the media and the modern educational system (two types), transformational expert, the so-called „change midwife”. The characteristics of individual model approaches will be accompanied by descriptions of cultural and social mechanisms that contributed to their „perpetuation” in the contemporary media space. The concept of an expert has also been confronted with such terms as: authority (substantive and moral), social trust, competence or amateur. The description of individual types of experts will be conducted within the framework of the psychological meta-discourse that dominates many spheres of contemporary media pop culture, the language of training and workshop offers inscribed in the idea of self-realization and transformation, and pseudo-specialist counseling in the media.

Słowa kluczowe: ekspert, typy ekspertów, nowe media, kompetencje

Keywords: expert, types of experts, new media, competences

Agnieszka Ogonowska – prof. dr hab., medioznawczyni i psycholog. Kierowniczka Katedry Mediów i Badań Kulturowych w Instytucie Filologii Polskiej na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Dyrektorka Ośrodka Badań nad Mediami UKEN oraz Zespołu Badań ds. Psychologii Mediów i Edukacji Medialnej w ramach Ośrodka Badań nad Mediami. Współzałożycielka i pierwsza prezeska Polskiego Towarzystwa Edukacji Medialnej. Współpracowniczka Polskiego Komitetu ds. UNESCO. Ekspertka Komisji Europejskiej oraz NCBR. Redaktor Naczelna „Studia de Cultura”. Prowadzi zajęcia dydaktyczne i warsztaty z zakresu: filmu, mediów, edukacji medialnej, komunikacji i psychologii społecznej, uzależnień od nowych technologii, psychologii mediów i komunikowani, cyberkultury.